

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Din Hizmetlerine Yönelik Algıları: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği

The Faculty of Theology Students' Perceptions on Religious Services of the Ministry of Religious Affairs: The Case of Marmara University's Faculty of Theology

Ramazan Gürel¹ 



Bu makale, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerine gönüllü olarak yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ramazan Gürel (Dr. Öğr. Üyesi),
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi
Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: ramazan.gurel@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9066-9098

Başvuru/Submitted: 17.07.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:

20.08.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:

27.08.2020

Kabul/Accepted: 28.08.2020

Atıf/Citation: Gürel, Ramazan. İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Din Hizmetlerine Yönelik Algıları: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of Islamic Review* 10/2, (Eylül 2020): 553-586.
<https://doi.org/10.26650/iuitd.2020.770664>

ÖZ

Bu araştırma, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmetlerine yönelik algılarını ölçmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda 249 öğrencinin görüşleri alınarak gerçekleştirilen araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı, alanında uzman akademisyenlere danışılarak hazırlanmış olan anket formudur. Araştırmada kullanılan ölçek, "DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı", "DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı" ve "DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı" şeklinde üç faktörden oluşmaktadır. Bu faktörlerin toplam varyansı %43,96'dır. Verilerin analizi sürecinde İstatistik programı, araştırmanın problemlerinin test edilmesinde ise Bağımsız Örneklem T Testi, Anova ve LSD testleri kullanılmıştır. Testin yapı geçerliği ve güvenilirliği ölçülmüş, KMO değeri 0.858; Cronbach Alfa güvenilirlik değerleri (üç faktör için) 0.846, 0.806 ve 0.736 olarak kaydedilmiştir. Araştırma neticesinde, DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı boyutunun aritmetik ortalaması 3,23 (orta düzeyde), DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı boyutunun aritmetik ortalaması 2,35 (az düzeyde), DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı boyutunun aritmetik ortalaması ise 3,03 (orta düzeyde) çıkmıştır. Bu sonuçlar, araştırmanın konusuyla benzerlik arz eden diğer akademik çalışmalarda ulaşılan neticelerle kimi zaman örtüşmüş, kimi zaman da farklılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri, İlahiyat Fakültesi Öğrencileri, Yaygın Din Eğitimi

ABSTRACT

This research aims to measure the perceptions of first and fourth year students at Marmara University's Faculty of Theology in the 2019-2020 academic year on the services provided by the Ministry of Religious Affairs. The research was conducted using the survey technique and the

opinions of 249 students were taken. The data collection tool used in the research was a questionnaire prepared in consultation with experts in the field. The scale used in the research consists of three factors: "the General Perception of DIB Services", "the General Perception of DIB Written, Visual and Audio Broadcasting Services" and "the General Perception of DIB Field Services". The total variance of these factors was 43.96%. In the analysis of the data the SPSS Statistic Programme was used. Independent Samples T-test, Anova, and LSD were used to test research problems. The construct validity and reliability of the test were measured, and the KMO value was 0.858; Cronbach Alpha reliability values (for three factors) were recorded as 0.846, 0.806 and 0.736. The results of the research show that the arithmetic averages of the overall perception dimension of the DIB Services are 3.23 (medium level), the arithmetic averages of the general perception dimension of the DIB Written, Visual and Audio Broadcasting Services are 2.35 (low level), and the arithmetic averages of the overall perception of the DIB Area Services are 3.03 (medium level). These results were sometimes in keeping with, and sometimes different from, the results achieved in other academic studies that were similar to the subject of the research.

Keywords: The Ministry of Religious Affairs, Religious Services, Faculty of Theology Students, Non-formal Religious Education

EXTENDED ABSTRACT

Since its establishment, the Ministry of Religious Affairs has been at the center of many discussions on issues such as the problem of legitimacy in the secular order, its status, powers and responsibilities, its institutional structure, service areas and the quality of its services. It is a institution of the Turkish Republic that has fulfilled a host of important duties since its inception. Over time, the duties and responsibilities of the Ministry of Religious Affairs have been expanded with various new regulations being implemented at different times and they have now taken their current form. The scope of the duties of the Ministry of Religious Affairs in the field of religious services has been described as follows: "to carry out the affairs of the religion of Islam in the field of creed and worship, to manage religious institutions, to enlighten the public on religious issues and to contribute towards solidarity and integration for the nation" with laws that differ in content during the historical process. In this direction, the Ministry covers matters such as "regulating the functioning of places of worship, carrying out guidance services, answering the questions of society about belief, carrying out necessary educational activities, carrying out services and studies in the field, making written, visual and audio publications on religious issues and preparing works that are "distinct regarding the activities" it implements within the scope of what is deemed as religious services.

The fact that the Ministry of Religious Affairs is the only official body responsible for the theoretical and practical organization and implementation of religious issues in our country further increases the importance of religious services undertaken by this institution. The Ministry of Religious Affairs, which has been in continuous development since its establishment, is sometimes criticized in terms of its services. Despite these criticisms, various publications have revealed that a large segment of society perceives the existence of the Ministry of Religious Affairs as a necessity for religious services. Accordingly, the main point to be focused on should be to determine the satisfaction level of society in terms of the quality and quantity of the services it provides and not on the existence of religion.

The youth who study at university are individuals who are considered to be the future of the nation and are expected to play instrumental roles in the reconstruction of life with the ideas

they carry and the actions they implement, and they constitute the most dynamic segment of society. When it comes to the activities of the Ministry of Religious Affairs regarding religious services, it should be noted that the students of the Faculty of Theology are distinctly different from students of other faculties. This is due to the fact that in addition to studying religious sciences, one of the employment areas of the students of the faculty of theology after graduation is to take part in the field of religious services within the body of the Ministry of Religious Affairs. For this reason, it is important to determine the perceptions of the students of the theology faculty towards the religious services carried out by the Ministry of Religious Affairs.

This study aims to measure the perceptions of first and fourth grade students at the Faculty of Theology at Marmara University in the 2019-2020 academic year on the services of the Ministry of Religious Affairs. It further aims to reveal the general perception of students of theology towards the religious services provided by the Ministry of Religious Affairs. In this direction, the scale developed for the research consists of the dimensions of "General Perception of the Ministry of Religious Affairs Services", "the General Perception of the Ministry of Religious Affairs Written, Visual and Audio Broadcasting Services" and "the General Perception of the Ministry of Religious Affairs Field Services". When examining and evaluating the scores of students from these dimensions in terms of the independent variables, it was determined that there were significant differences according to the variables of "gender, class, the high school from which they had graduated from, whether parents were staff members of the Ministry of Religious Affairs Services, the place of residence during undergraduate education, and whether or not one worked in the Ministry of Education".

Based on the data obtained and evaluations made as a result of the research, the following suggestions can be made:

- Although they do not have a better position than male students in terms of benefiting from religious services and being employed in this field of service, the perception levels of female students towards the religious services provided by DIB are higher than those of male students, which is a matter for consideration.
- As a result of this , in our opinion, it may be beneficial for the Ministry of Religious Affairs to re-examine and diversify the employment areas for female students studying at theology faculties.
- According to the results of the research, there are very small differences between the graduates of Imam-Hatip High Schools and students who graduated from other high schools who came to the faculty of theology in developing positive perceptions about the religious services of the Ministry of Religious Affairs.
- According to the results of the research, although the level of perception towards the Ministry of Religious Affairs' broadcast services is generally positive, the number of students who have developed a negative perception of these services is also considerably high.

Giriş

Normatif ilkeleri, temel akideleri ve ritüelleri ile bireysel olarak insanı şekillendiren bir olgu olan din, toplumsal hayatın da daima merkezinde yer almıştır. Dinin bu kuşatıcı yönüne bağlı olarak etkinlik alanının genişlemesi, mensuplarının çoğalması sonucunu da doğal olarak beraberinde getirmiştir.¹ Bu tabii artış, din ile ilgili hizmetlerin organize ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve toplumun her kesimine ulaştırılması noktasında bazı ihtiyaçlar doğurmuştur. Bu ihtiyaçların en önde geleni hiç şüphesiz din hizmetlerinin devlet eliyle, planlı, sistematik, kalıcı ve organize kurumların varlığıyla yürütülmesidir. Hizmet alanlarının farklılaşarak ayrıştığı günümüzde din hizmetleri alanı müstakil bir hizmet sahası olarak kabul edilmiş ve bu alanın organizasyonu Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (DİB) uhdesine bırakılmıştır.² Bu manada “dinin doğru anlatılması, dinî ibadet ve törenlerde rehberlik veya bazı ibadet ve törenlerin düzenlenip yönetilmesi”³ gibi hususları içeren din hizmetlerini organize etme ihtiyacı ve sorumluluğu, DİB'in bir nevi varoluş sebebi olmuştur.

Kurulduğu günden bu yana laik düzende meşruiyet problemi, statüsü, yetki ve sorumlulukları, kurumsal yapısı, hizmet alanları ve hizmetlerinin niteliği gibi konularda birçok tartışmanın odağında yer alan DİB,⁴ ilgili zaman sürecinde bazı mühim vazifeleri de yerine getirmiş bir Cumhuriyet kurumudur. DİB'in din hizmetlerine yönelik görev ve sorumlulukları, farklı zamanlarda hayata geçirilen düzenlemelerle genişletilerek mevcut halini almıştır. İlk kez Diyanet İşleri Reisliği olarak cumhuriyet tarihinde yerini alan DİB, 3 Mart 1924'te kurulmuştur. Bu tarihte çıkarılan 429 sayılı kanunun metninde, “İslâm Dini'nin itikat ve ibadet alanıyla ilgili işleri yürütmek ve dinî kurumları idare etmek” ifadeleriyle “yürütme” ve “idare etme” merkezli belirlenen görevler, 22 Haziran 1965'te yürürlüğe giren 633 sayılı kanunda yer alan “Din konusunda toplumu aydınlatmak” ibaresiyle genişletilmiştir.⁵ Bu sayede, “yürütme” ve “idare etmeye” ek olarak önceki kanunda yer almayan din hizmetleri vasıtasıyla “toplumun

1 İbrahim Aşlamacı, “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/6 (2016), 1564.

2 Bkz. 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, *22.06.1965 Tarih ve 12038 Sayılı Resmî Gazete*. Ayrıca Bkz. Ramazan Buyrukçu, & Safınaz Asri, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatı Din Hizmetlerine Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2007), 91.

3 İştâar Gözaydın, *Diyanet: Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 60-63.

4 İlgili tartışmalar için şu eserlere bakılabilir: Hasan Yavuzer, *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı*, (Kayseri: Laçın Yayınları, 2006); İsmail Kara, “Din İle Devlet Arasında Sıkışmış Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı”, *MÜİFD* 18 (2000), 50-53; Necdet Subaşı, “Türk Modernleşmesinde Dinsel Bir Deneyim: Diyanet İşleri Başkanlığı”, *İslamiyat* 8/4 (2005), 79-82; İbrahim Turan, “AB Sürecinde Diyanet İşleri Başkanlığı: Özerklik ve Temsil Sorunu Bağlamında Bir Değerlendirme”, *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 127-156; Berna Zengin Arslan, “Aleviliği Tanımlamak: Türkiye'de Dinin Yönetimi, Sekülerlik ve Diyanet”, *Mülkiye Dergisi* 39/1 (2015), 135-158; Mehmet Görmez, “Türk Hukuk Mevzuatında Dini Kurumların Yeri Ve Uygulama”, *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar Ve Din Eğitimi*, İlyas Çelebi (edt.), (İstanbul: Ensar Yayınları, 2007); Kemal Güran, “Diyanet İşleri Başkanlığı Özerk Olmalı mı?”, *Diyanet Aylık Dergi*, (Eylül 1995), 57; Sönmez Kutlu, “Alevi-Bektaşiliğin Diyanet'te Temsil Problemi”, *İslamiyat* 4/1, (2001).

5 Gözaydın, *Diyanet: Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi*, 60-63; Aşlamacı, “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği”, 1564.

aydınlatılması” vazifesi de DİB’e yüklenmiştir. Başkanlığın görevleri bağlamında 1982 Anayasası’nda ise⁶, “Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, (...) milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir” ibaresine yer verilmiştir. Bu ibare din hizmetleri kapsamında ve sürecinde DİB’den beklenen görevlerden bir diğerini de “milletçe dayanışma ve bütünleşmeye katkı” olarak belirlemiş görünmektedir. Son olarak 01. 07. 2010 tarihinde güncellenen teşkilat kanunuyla⁷ birlikte DİB’in din hizmetlerine dair sorumluluklarının yasal altyapısı hazırlanmıştır.⁸ Böylece tarihi süreçte içerik olarak farklılaşan kanunlarla DİB’in dini hizmetler sahasındaki görevlerinin kapsamı, “İslâm Dini’nin itikat ve ibadet alanıyla ilgili işlerini yürütmek, dini kurumları idare etmek, dini konularda halkı aydınlatmak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeye katkı sunmak” şeklinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda “ibadet mekânlarının işleyişini düzenlemek, irşat hizmetlerini yürütmek, toplumun inanç ile ilgili sorularını cevaplandırmak, gerekli eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmek, sahaya yönelik hizmet ve çalışmaları yürütmek, dini konularda yazılı, görsel ve işitsel yayınlar yapmak ve eserler hazırlamak” gibi hususlar, DİB’in din hizmetleri kapsamında yürüttüğü faaliyetler olarak öne çıkmaktadır.

1. Araştırmanın Problemi ve İlgili Literatür

Ülkemizde din işlerinin teorik ve pratik yönden her türlü organizasyonu ve uygulamasından sorumlu tek resmi organın DİB olması, bu kurum eliyle yürütülen din hizmetlerinin önemini daha da artırmaktadır. Kuruluşundan itibaren sürekli bir gelişim içerisinde olan DİB, özellikle hizmetleri bağlamında zaman zaman bazı eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu eleştirilere rağmen bazı yayınlar, toplumun geniş bir kesiminin din hizmetleri noktasında DİB’in varlığını bir ihtiyaç olarak gördüğünü ortaya koymuştur.⁹ Buna göre üzerinde durulması gereken asıl nokta, DİB’in varlığı değil yürüttüğü hizmetlerin niteliği ve niceliği hususunda toplumun memnuniyet düzeyini tespit etmek olmalıdır.

DİB, yürüttüğü hizmetler bağlamında sosyal hayatın akışı içerisinde farklı özelliklere sahip birçok kesime hitap etmekte ve hizmet sunmaktadır. Bu hizmetin mahiyeti ve keyfiyetine dair toplumun farklı kesimlerinin bakışının, güven ve memnuniyet düzeyinin akademik bazı araştırmalar yoluyla tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve kamuoyuyla paylaşılmasının önemli getirileri olacaktır. Bu tarz bilimsel araştırmalar, her şeyden önce kurumun din hizmetlerine yönelik uygulamalarına nitelik kazandırması, düşünce ve projelerine artı değer katması ve hizmet anlayışı, vizyonu ve uygulamalarına dair güncel ve akademik fikir alış-verişlerinin daha bilimsel bir zemine oturtulabilmesi yönleriyle önemli görülmelidir.

6 1982 Anayasası, 136. madde.

7 Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun no. 6002, 1 Temmuz 2010.

8 Aşlamacı, “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği, 1564.

9 Konuyla ilgili bkz. Kemalettin Taş, *Türk Halkının Gözüyle Diyanet*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2002); Ruşen Çakır, İrfan Bozan, *Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün mü?* (İstanbul: Tesev Yayınları, 2005).

Üniversite gençliği, bir milletin istikbali olarak görülen ve hayatın yeniden inşasında fikir ve aksiyonuyla önemli roller üstlenmesi beklenen, toplumun en dinamik kesimini oluşturan bireylerdir. DİB'in din hizmetlerine yönelik faaliyetleri söz konusu olduğunda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine nazaran bir adım daha öne çıktığını belirtmek gerekir. Çünkü dini ilimleri tahsil etmenin yanında ilahiyat fakültesi öğrencilerinin, mezuniyet sonrası istihdam alanlarından birisini de DİB bünyesinde din hizmetleri sahasında görev almak oluşturmaktadır. Bu nedenle ilahiyat fakültesi öğrencilerinin DİB'in yürüttüğü din hizmetlerine yönelik algılarının tespit edilmesi ayrıca önem arz etmektedir. Zira ilahiyat fakültesi öğrencilerinin din hizmetleri noktasında Başkanlıkla ilgili algıları, tespitleri, beklenti ve tekliflerinin kurum tarafından dikkate alınmasının birçok olumlu sonucu olabilir. Bu noktadan hareketle araştırmanın problem cümlesi: “Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneğinde öğrencilerin DİB'in yürüttüğü din hizmetlerine karşı algı düzeylerini ve bu düzeyler arasında çeşitli değişkenler açısından farklılaşmaları belirlemek” olarak ortaya konmuştur. Araştırmanın alt problemleri ise:

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin;

- DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı,
- DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı,
- DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı boyutlarının cinsiyet, sınıf, mezun olunan okul türü, lisans öğrenim sürecinde kalınan yer, ailede DİB bünyesinde çalışan olup olmaması ve DİB personeli olarak çalışmayı düşünüp düşünmeme gibi değişkenler açısından anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek” şeklinde tespit edilmiştir.

DİB ile ilgili yapılan akademik çalışmalar genel olarak incelendiğinde daha çok Başkanlığın laik sistemdeki konumu, din eğitimindeki yeri, tarihi, personeli ve kurumsal hizmetleri gibi konulara ağırlık verildiği görülür. Aslında ilk etapta, din hizmetlerinin organizasyonu ve yürütülmesi noktasında merkezi bir konumda bulunan Başkanlığın, hayata geçirdiği hizmetlerin kalitesinin ve etkinliğinin ortaya konulmasına yönelik bilimsel araştırmaların sayısının iyi bir seviyede olması beklenir. Fakat gerek din hizmetlerinin kalite ve etkinliğini belirlemeye, gerekse hedef kitlenin din hizmetleri bağlamında beklentisi, algı ve memnuniyet düzeyinin tespitine yönelik nitel ve nicel araştırmalara dayanan bilimsel çalışmaların sayısının az olduğu görülür. Konuyla ilgili farklı hedef kitleleri esas alan bazı akademik araştırmalar kronolojik olarak şu şekildedir:

- Buyrukçu ve Asri'ye ait olan “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatı Din Hizmetlerine Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği” (2007) başlıklı araştırmada, DİB'in taşra teşkilatları vasıtasıyla yürüttüğü dini hizmetler ve dini konulardaki eğitim faaliyetlerinin ilahiyat fakültesi öğrencilerinin görüşlerinden hareketle niteliksel bir değerlendirmesi yapılmıştır.
- Özdemir ve Arıcı tarafından kaleme alınan “Alevilerin Cem Evleri ve Diyanet İşleri Başkanlığına Yönelik Görüşleri (Malatya Örneği)” (2012) başlıklı makalede, DİB'in

Alevi vatandaşlar için hayata geçirdiği hizmet türleri ve bu hizmet sürecinde Alevilerin, DİB personelinden beklentileri gibi hususlar Malatya ili özelinde ele alınmıştır.

- Onay’a ait olan ve “Mezun Oldukları Liselere Göre Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine ve Dinî Gruplara Yönelim Durumları” (2013) başlığını taşıyan makale çalışmasında ise, üniversite öğrencilerinin mezun oldukları liseler dikkate alınarak dindarlık düzeyleri, DİB hizmetlerine karşı temayül durumları tetkik edilmiştir.
- Özdemir, Albayrak ve Arıcı tarafından gerçekleştirilen “Alevi-Bektaşî Düşüncesine Sahip Öğretmenlerin Alevilik, Cem Evleri ve Diyanet İşleri Başkanlığına Yönelik Görüşleri (Elazığ Örneği)” (2013) başlıklı çalışmada ele alınan konulardan birisi de, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Alevilere yönelik din hizmetlerinin gerekliliği” konusu olmuştur.
- İbrahim Aşlamacı’nın telif ettiği “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği” (2016) isimli makalede, farklı fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin, Başkanlığın hizmetlerine bakışı ve yönelim durumları incelenmiştir.
- Âdem Korukcu’nun “İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Din Eğitime Bakışları”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21 (2011) başlıklı makale çalışmasında, yaygın din eğitimi alanına birer eğitmen olarak katılacak olan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, yaygın din eğitime bakışları ve alana dair görüşleri incelenmiştir.
- Hacı Yusuf Acuner’in “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Görevliliği Mesleğine Yönelik Tutumları: Rize Örneği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016) isimli makalesinde ilahiyat fakültesi öğrencilerinin mesleki tutum düzeyleri incelenmiştir.
- Ömer Demir’e ait olan “İlahiyat Son Sınıf Öğrencilerinin Dini Hitabet Yeterlikleri DİB ve Din Görevlileri ve Din Hizmetleri ile İlgili Görüşleri”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9 (2019) konulu makale çalışmasında da Bayburt İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin dini hitabet yeterlikleri, DİB’in kurumsal görevleri ve din hizmetleri hakkındaki görüş ve düşünceleri incelenmiştir.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Model

Bu çalışma, iki veya daha fazla sayıda değişken arasındaki ilişkiyi ve değişimin varlığı veya derecesini belirlemeye dayalı olarak yürütülen karşılaştırmalı ilişkisel tarama modelini¹⁰ esas alan nicel bir araştırmadır. “Cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer, anne-babalarının DİB personeli olup olmaması ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” araştırmanın bağımsız değişkenleridir. Araştırmanın bağımlı değişkenini ise “DİB’in hizmetlerine yönelik öğrencilerin genel algısı” oluşturmaktadır.

10 Şener Büyüköztürk, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel, *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 24.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 249 öğrenci, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 1. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, sınıfları, mezun oldukları okul türü, kaldıkları yerler, anne-babalarının DİB personeli olup olmaması ve mezuniyetlerinden sonra DİB bünyesinde çalışmayı düşünüp düşünmeme durumları ile ilgili tablolar ise şu şekildedir:

Tablo 1

Katılımcı öğrencilerin cinsiyete göre dağılım yüzdeleri

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	69	%27,7
Kadın	180	%72,3
Toplam	249	%100

Tablo 2

Katılımcı öğrencilerin sınıflarına göre dağılım yüzdeleri

Sınıf	Sayı	Yüzde
Birinci Sınıf	156	%62,7
Dördüncü Sınıf	93	%37,3
Toplam	249	%100

Tablo 3

Katılımcı öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre dağılım yüzdeleri

Okul Türü	Sayı	Yüzde
İHL	189	%78,4
Diğer	52	%21,6
Cevapsız	8	%3,2
Toplam	249	%100

Tablo 4

Katılımcı öğrencilerin lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yere göre dağılım yüzdeleri

Kalınan Yer	Sayı	Yüzde
Aile	64	%25,7
Resmi Yurt	85	%34,1
Cemaat Yurdu	27	%10,8
Diğer	70	%28,1
Cevapsız	3	%1,2
Toplam	249	%100

Tablo 5

Katılımcı öğrencilerin anne-babalarının DİB çalışanı olup olmasına göre dağılım yüzdeleri

DİB Çalışanı Var Mı?	Sayı	Yüzde
Evet	43	%17,3
Hayır	206	%82,7
Toplam	249	%100

Tablo 6

Katılımcı öğrencilerin diyanet işleri başkanlığı bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşüncelerine göre dağılım yüzdeleri

Diyanet'te Çalışmayı Düşünüyor Musunuz?	Sayı	Yüzde
Evet	127	%51,0
Hayır	65	%26,1
Fikrim Yok	57	%22,9
Toplam	249	%100

Katılımcı öğrenciler sınıflara göre rastgele belirlendiği için öğrencilerin yaklaşık 4/3'ünü kadın öğrenciler oluşturmuştur. Özellikle son dönemlerde kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla İlahiyat Fakültelerine daha fazla sayıda katılım sağladıkları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda bu oranın normal olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmaya katılan öğrenciler, özellikle 1. ve 4. sınıflardan seçilmiştir. Bunun temel nedeni ilahiyat lisans öğrenimine yeni başlayan bir öğrenci ile mezuniyet aşamasına gelmiş bir öğrencinin, DİB din hizmetlerine yönelik algısı arasında fark olacağı hipotezi ile yola çıkılmış olmasıdır. Bu doğrultuda katılımcı öğrencilerin yaklaşık 5/3'ü 1. sınıflardan, 5/2'si ise 4. sınıflardan oluşmuştur.

Lise mezuniyetlerine bakıldığında öğrencilerin yaklaşık 5/4'ü İmam-Hatip lisesinden mezun olmuştur. Araştırma ilahiyat fakültesi özelinde gerçekleştirildiği için bu durum doğal bir sonuçtur. Öğrencilerin çoğunluğunun imam-hatip lisesi mezunu olması, araştırma açısından ayrıca önemli görülmelidir. Zira imam-hatip liseleri, tıpkı ilahiyat fakülteleri gibi, müfredatı ile öğrencileri din hizmetleri sahasında görev almaya hazırlayan meslek okullarıdır. Bu nedenle söz konusu liselerden mezun olarak ilahiyat fakültesine gelen öğrencilerin din hizmetleri sahasında görev alma ile ilgili en azından teorik olarak bir alt yapıya sahip olmaları önemli bir husustur. Anket sorularını cevaplayan öğrencilerin yaklaşık yarısı, lisans öğrenimi boyunca resmi öğrenci yurdunda veya ailesiyle birlikte ikamet ediyor görünmektedir. Bu iki mekânı %10,8 ile cemaat yurtları takip etmiştir. Öğrencilerin %28,1'i aile ve öğrenci yurdu dışında bir mekânın ismini verirken %1,2'si ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Ankette, katılımcı öğrencilerin kişisel bilgilerine dair sorulan sorular arasında anne-babasının DİB bünyesinde çalışıp çalışmadığı sorusu da bulunmaktadır. Bu sorunun ankette yer alması ayrıca önemli görülmelidir. Zira ebeveynin DİB personeli olmasının öğrencilerin DİB din hizmetlerine yönelik algılarının

olumlu veya olumsuz olmasında bir etkisinin olup olmadığını bu soru aracılığıyla görebilmek mümkündür. Aynı şekilde bu soru vasıtasıyla anne-babası DİB’de çalışmayan öğrencilerde DİB din hizmetlerine dair oluşan algının keyfiyeti hakkında fikir yürütme imkânı doğacaktır. Tablo-5’te verilen bilgiler, katılımcı öğrencilerin yaklaşık 5/4’ünün anne-babasının DİB çalışanı olmadığını göstermektedir. Katılımcı öğrencilerin yarısı, DİB bünyesinde din hizmetleri sahasında personel olarak görev almayı düşündüğünü ifade etmiştir. Öğrencilerin yaklaşık 4/1’i konuyla ilgili olumsuz görüş belirtirken %22,9 oranında öğrenci ise bir fikir beyan etmemiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma sürecinde verilerin toplanmasında araç olarak, kişisel bilgileri öğrenme amacıyla sorulmuş soruların ve öğrencilerin DİB’in din hizmetlerine dair algısını ölçmeye yönelik olarak yapılandırılan soruların bulunduğu anket formundan istifade edilmiştir. Araştırmacı tarafından alanında uzman akademisyenlere de danışılarak oluşturulan kişisel bilgi soruları 6 tane olup öğrencilerin cinsiyetleri, sınıfları, mezun oldukları lise, lisans öğrenimi esnasında ikamet ettikleri yer, aile bireylerinin DİB personeli olup olmaması ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşüncelerini konu edinmektedir. Araştırmada kullanılan ölçek “DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı”, “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” ve “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Bu ölçek, Aşlamacı tarafından kullanılan Diyanet’e ilişkin ölçek dışı genel sorular¹¹ ve Onay’ın hazırlayıp çalışmasında kullandığı “Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Ölçeği” (DİBYÖ) kullanılarak geliştirilmiştir. Onay’ın ölçeği, güvenilirlik, hizmetler ve etkinlik başlıklarından oluşan üç alt boyut ve bu boyutlara ait toplam 12 maddeden oluşmaktadır.¹² Güvenirlik (*Cronbach Alpha*) katsayısı 92 olan ölçeğin her üç boyutu da bu araştırmanın ölçeğinin oluşturulmasında temel hareket noktası olmuştur. Araştırma sonucunda ulaşılan veriler istatistik programına aktarılmıştır. İstatistik programında gerekli analizler yapılmadan önce verilerin girişinde herhangi bir hata yapıp yapılmadığı kontrol edilmiştir.

2.4. Verilerin Kodlanması ve Çözümlemesi

Bu aşamada öncelikle araştırma sonucunda elde edilen verilerin, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi (Örnekleme Yeterlik İstatistiği) ile Barlett’s Test of Sphericity (Barlett Küresellik) Testi sonuçları belirlenmiştir.¹³ İlgili testlere dair sonuçlar şu şekildedir:

-
- 11 Aşlamacı, “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği,n1571.
 - 12 Ahmet Onay, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 85-89.
 - 13 KMO ve Barlett testleri, faktör analizi yapabilmeyen ön koşulu olarak kabul edilmiştir. KMO testi, değişkenler arası korelasyonun faktör analizi için elverişli olup olmadığının tespitinde kullanılırken; Barlett testi ise değişkenler arasındaki ilişkinin faktör analizi için yeterli düzeyde olup olmadığının tespitinde kullanılır. bkz. Şener Büyükköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, (Ankara: Pegem Akademi, 2017), 137.

Tablo 7
Faktör analizi yapılmadan önceki KMO testi değerleri

Kaiser-Meyer Olkin (KMO) Örneklem Uygunluğu Ölçüsü	0,861
Barlett Küresellik Testi Yaklaşık Ki Kare Değeri	2531,246
Serbestlik Derecesi (sd)	406
Anlamlılık Değeri (sig) (p değeri)	0,000

Tablo-7'deki bilgilerden anlaşıldığı üzere, araştırmada kullanılan ölçeğin KMO değeri, 0,861; Barlett test değeri ise, 2531,246 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu sayısal veriler, ölçeğin faktör analizi için mükemmel seviyede¹⁴ olduğunu göstermektedir. Yine ulaşılan bu veriler araştırmanın ölçeğinin, faktör analizi yapılmaya elverişli ve ölçülmek istenen olguyu doğru ölçebilme adına rahatça kullanılabilir bir ölçek özelliği taşıdığına işaret etmektedir.

Araştırmada, ikili gruplar arasında farklılaşma olup olmadığı örneklem bağımsız t-testi kullanılarak ortaya konulmuştur. Sayı ikiden fazla olduğunda ise bu gruplar arasındaki farklılaşma ilişkisinin tespitinde ise tek yönlü varyans analizi (Anova) testi kullanılmıştır. Gruplar arasında anlamlı ilişkinin olması halinde bu anlamlı ilişkiyi besleyen farklılığın nereden kaynaklandığını tespit edebilmek için ise LSD testinden yararlanılmıştır. Katılımcı öğrencilerin DİB'in din hizmetlerine yönelik algı düzeylerine ilişkin veri sonuçları 5'li likert derecelendirme ölçeğiyle toplanmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin, DİB'in din hizmetlerine yönelik algı düzeyleri ise Tablo-8'de belirtilen puan sınırları ölçü alınarak tespit edilmiştir.

Tablo 8
Değerlendirmede kullanılan 5'li derecelendirme ölçeği ve puan sınırı

Derece/ Seçenek	Değer	Puan Sınırı
Hiç	1	1.00–1.79
Az	2	1.80–2.59
Orta	3	2.60–3.39
Oldukça	4	3.40–4.19
Tam	5	4.20–5.00

Elde edilen veriler ışığında, 29 sorudan müteşekkil ölçeğin geçerliğini daha da netleştirmek adına ölçek, istatistik programında 3 faktör altında faktör analizine tabi tutulmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda, faktör yük değerleri 0,40'ın altında bulunan sorular analizden

14 Sosyal Bilimlerde SPSS kullanımını konu edinen çalışmalarda, KMO değeri için 0,80 ve daha üst değerler mükemmel; 0,70-0,80 arası değerler iyi; 0,60-0,70 arası değerler orta; 0,50-0,60 arası değerler kötü; 0,50'den aşağı olan değerler ise kabul edilemez olarak ortaya konmuştur. Bkz. Durmuş Beril, Murat Çinko, E. Serra Yurtkoru, *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 80.

çıkartılmış¹⁵ ve ölçeğin boyutları son halini almıştır. Ölçeğin dışında tutulan sorular ve analiz değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 9

Analiz sonucu ölçeğin dışında tutulan sorular ve değerleri

Soru No	Soru	Değerler	
1. Analiz	5	Türkiye'de din hizmetleri, Diyanet'ten çok cemaatlara ve dini gruplara bırakılmalıdır.	0,4 altı
	6	Diyanet'in dini günler ve haftalara dair faaliyetlerinden haberdar oluyorum.	0,4 altı
	29	DİB'nin hac ve umre hizmetlerini yeterli buluyorum.	0,4 altı
2. Analiz	16	Dini konularla alakalı sorularımı Diyanet'e yöneltmeyi yeğlerim.	0,4 altı

Tablo-9'da verilen soruların çıkarılmasının ardından yapılan faktör analizi neticesinde oluşan Döndürülmüş Bileşen Matrisi (Rotated Component Matrix) sonuçları aşağıdaki Tablo 10'da gösterilmiştir. Üç boyutlu olarak tasarlanan tablo şu şekildedir:

Tablo 10

Döndürülmüş bileşen matrisi değerleri (Rotated Component Matrix)

Döndürülmüş Bileşen Matrisi Değerleri			
Soru No	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
3	0,693		
11	0,687		
2	0,652		
10	0,640		
9	0,620		
4	0,595		
15	0,561		
1	0,555		
12	0,499		
17	0,480		
14	0,477		
23	0,416		
24	0,409		
20		0,797	

15 Kaynaklarda binişik maddelerin farklı faktörlerde sergiledikleri ilişki düzeyleri arasındaki farkın 0,1'den az çıkması halinde ilgili sorunun analizden çıkartılması önerilmektedir. Bkz. Büyükoztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 135; Abdullah Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 329.

21		0,789	
22		0,782	
7		0,641	
8		0,589	
19		0,544	
18		0,451	
28			0,795
27			0,779
25			0,663
26			0,584
13			0,457

Analiz sonuçlarına göre, soruların yer aldığı boyutlar isimlendirilmiş ve boyutlardan her birine ait güvenilirlik ve geçerlik analiz sonuçları ölçek soruları ile beraber aşağıda verilmiştir.

Tablo 11

Döndürülmüş bileşen matrisi değerleri (Rotated Component Matrix)

Faktörler	(Initial Eigenvalues) Başlangıç Öz Değerleri			(Rotation Sums of Squared Loadings) Döndürülmüş Kareli Yüklerin Toplamı		
	Toplam	Açıklanan Varyans Yüzdeliği	Açıklanan Yıgmal Varyans Yüzdeliği	Toplam	Açıklanan Varyans Yüzdeliği	Açıklanan Yıgmal Varyans Yüzdeliği
DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu	6,832	27,329	27,329	4,690	18,758	18,758
DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu	2,350	9,400	36,729	3,497	13,989	32,748
DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu	1,809	7,236	43,964	2,804	11,217	43,964

Araştırma neticesinde ulaşılan veriler istatistik programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Bu basamakta ilk olarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik testi yapılmış, faktör yükü 0,40 ve üzeri olan 29 soru ve 3 boyuttan oluşan yeni bir anket hazırlanmıştır. Hazırlanan yeni anketin üç boyutunun toplam varyansı ise %43,96'dır.

Tablo 12/1

DİB hizmetlerine dair genel algı (faktör 1) boyutu geçerlik ve güvenilirlik analizi sonuçları

Boyut	Soru No	Maddeler	Faktör yük değeri	Madde Toplam Korelasyonu ¹⁶
DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı	3	DİB, hizmetleriyle toplum nezdinde saygın bir kurumdur.	0,693	0,603
	11	Diyanet halka daha nitelikli din hizmeti verme gayreti içerisinde.	0,687	0,633
	2	Din Hizmetleri konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı işlevlerini yeterince yerine getirmektedir.	0,652	0,573
	10	Diyanet'in dini konularda bilgilendirme hizmetleri halkı tatmin edecek düzeydedir.	0,640	0,556
	9	Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürüttüğü hizmetler toplumsal bütünlüğe katkı sağlıyor.	0,620	0,552
	4	DİB personelinin toplum nezdinde saygın bir konumu vardır.	0,595	0,517
	15	Diyanet yayınlarına güvenirim.	0,561	0,531
	1	Din hizmetlerinde Diyanet İşleri Başkanlığına ihtiyaç vardır.	0,555	0,421
	12	Hizmet sürecinde din görevlileri İslam'ı iyi temsil etmektedir.	0,499	0,512
	17	Hutbe ve vaazlar günlük hayatta beni etkiler.	0,480	0,396
	14	Diyanetin rehberlik hizmetlerini başarılı buluyorum.	0,477	0,495
	23	DİB, hizmetlerinden halkı yeterince haberdar ediyor.	0,416	0,386
	24	Genel kurslarla yaz Kur'an Kurslarının verimli olduğunu düşünüyorum.	0,409	0,353

Açıklanan Boyut Varyansı: 27,329 Cronbach Alpha: 0,846

Tablo 12/2

DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı (faktör 2) boyutu geçerlik ve güvenilirlik analizi sonuçları

Boyut	Soru No	Maddeler	Faktör yük değeri	Madde Toplam Korelasyonu
DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı	20	Diyanet radyoyu dinlerim.	0,797	0,675
	21	Diyanet bültenini takip ederim	0,789	0,678
	22	Diyanet aylık dergiyi takip ederim.	0,782	0,606
	7	TRT Diyanet TV'yi sıklıkla izlerim.	0,641	0,563
	8	Diyanet'in yayınladığı kitapları takip ediyorum.	0,589	0,493
	19	Diyanet'in faaliyetlerini sosyal medya hesaplarından ve internet sitesinden takip ederim.	0,544	0,493
	18	Vaaz dinlemek için camiye erken giderim.	0,451	0,338

Açıklanan Boyut Varyansı: 9,400 Cronbach Alpha: 0,806

16 Corrected Item-Total Correlation.

Tablo 12/3

DİB alan hizmetlerine dair genel algı (faktör 3) boyutu geçerlik ve güvenilirlik analizi sonuçları

Boyut	Soru No	Maddeler	Faktör yük değeri	Madde Toplam Korelasyonu
DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı	28	DİB'nın huzurevi hizmetlerini yeterli buluyorum.	0,795	0,643
	27	DİB'nın hastane hizmetlerini yeterli buluyorum.	0,779	0,615
	25	DİB'nın cezaevi hizmetlerini yeterli buluyorum.	0,663	0,449
	26	DİB'nın hizmet içi eğitimlerini yeterli buluyorum.	0,584	0,497
	13	Aile-İrşat bürolarını fonksiyonel buluyorum.	0,457	0,348

Açıklanan Boyut Varyansı: 7,236 Cronbach Alpha: 0,736

Araştırmada faktör yüklerinin 0,40'ın üzerinde olması araştırmanın ölçeğinde, birbirleri ile ilişki düzeyi yüksek maddelerin bir arada bulunduğuna işaret etmektedir. Bu sonuç aynı zamanda ölçeğin yapı geçerliğini sağlayacak niteliklere sahip olduğunun da net ifadesi olmaktadır. Benzer şekilde ölçekte var olan soruların, katılımcı öğrencileri hangi düzeyde ayırt ettiğini ortaya koymak amacıyla yapılan madde analizinde, madde toplam korelasyonlarının da 0,353-0,603 değerleri arasında olması ölçekte yer verilen ifadelerin ayırt edicilik vasfının yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Zira, genel olarak madde toplam korelasyon katsayısı 0,30'ün üzerinde çıkan maddeler ölçme aracı olma yönüyle nitelikli ve ayırt edici maddeler olarak kabul edilmektedir.¹⁷

Testin güvenilirlik analizinde cronbach alpha güvenilirlik katsayıları üç faktör için 0,736 ile 0,846 arasında değerler almıştır. Bu değerler, ölçeği oluşturan maddeler arasında yüksek düzeyde bir iç tutarlılığın olduğu ve ölçeğin, birbiri ile ilişkili ve uyumlu maddelerden oluştuğu anlamını taşımaktadır. Sosyal araştırmalarda bir testin güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması, test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir.¹⁸ Buna göre, araştırmada kullanılan ölçeğin, üç boyutu ile beraber güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Elde edilen verilerin değerlendirilip yorumlanması değişkenler arasındaki ilişki üzerinden gerçekleştirilmiştir. Buradan itibaren üç ayrı başlıkta ayrı ayrı ve sırayla olmak üzere “cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne-babanın DİB personeli olup olmaması” açısından öğrencilerin algılarında bir farklılık olup olmadığı bağımsız örneklem t testiyle; “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” ise anova testi ile analiz edilecektir. Toplamda her boyut için 6 ayrı farklılık analizi yapılacaktır.

17 Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 392.

18 Büyükoztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 183; Durmuş, Çinko, Yurtkoru, *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, 89.

3.1. “DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı” Boyutu İle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutu ile ilgili algı düzeylerini gösteren ortalama değerler, aşağıda Tablo-14’te büyükten küçüğe doğru olacak şekilde gösterilmiştir:

Tablo 13

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu ile ilgili bulgular

Öğrenme-Öğretme Ortamı ve Süreci Boyutu (faktör 1) ile İlgili Yeterlikler		\bar{X}	Tutum Düzeyi
1	Din hizmetlerinde Diyanet İşleri Başkanlığına ihtiyaç vardır.	4,23	Tam
15	Diyanet yayınlarına güvenirim.	3,65	Oldukça
24	Genel kurslarla yaz Kur'an Kurslarının verimli olduğunu düşünüyorum.	3,55	Oldukça
4	DİB personelinin toplum nezdinde saygın bir konumu vardır.	3,41	Oldukça
3	DİB, hizmetleriyle toplum nezdinde saygın bir kurumdur.	3,37	Orta
9	Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürüttüğü hizmetler toplumsal bütünleşmeye katkı sağlıyor.	3,35	Orta
11	Diyanet halka daha iyi din hizmeti sunma gayreti içerisindedir.	3,30	Orta
17	Hutbe ve vaazlar günlük hayatta beni etkiler.	3,15	Orta
14	Diyanetin rehberlik hizmetlerini başarılı buluyorum.	3,05	Orta
2	Din Hizmetleri konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı işlevlerini yeterince yerine getirmektedir.	2,90	Orta
12	Hizmet sürecinde din görevlileri İslam'ı iyi temsil etmektedir.	2,79	Orta
23	DİB, hizmetlerinden halkı yeterince haberdar ediyor.	2,69	Orta
10	Diyanet'in dini konularda bilgilendirme hizmetleri halkı tatmin edecek düzeydedir.	2,56	Az
Boyut Ortalaması		3,23	Orta

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutundaki DİB’e yönelik algı düzeylerinin “cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne-babanın DİB personeli olup olmaması, lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” açısından aralarında istatistiksel yönden bir farklılık bulunup bulunmadığı ile ilgili analiz sonuçları ise aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Tablo 14

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “cinsiyet” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Din Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Kadın	180	45,92	8,25			
Erkek	69	43,83	8,25	247	1,789	0,75	

Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(247)=1,78$; $p>0,05$). Bu bilgi, öğrencilerin cinsiyetlerinin bu boyut açısından etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, her ne kadar cinsiyetler arasında Diyanet algısı konusunda istatistikî veriler açısından anlamlı bir farklılık yoksa da kadınların ($x=45,92$) erkeklere ($x=43,83$) oranla bu boyutta biraz daha olumlu düşündükleri ifade edilebilir.

Tablo 15

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “sınıf” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” Boyutu Toplamı Ortalaması	Sınıf	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Birinci Sınıf	156	46,12	8,950	231,178	2,058	0,04
	Dördüncü Sınıf	93	44,03	6,896			

Yapılan analize göre, öğrencilerin okumuş olduğu sınıflar “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” (faktör 1) boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir, ($t(231,17)=2,058$; $p<0.05$). “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” (faktör 1) boyutunda birinci sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=46,12$) dördüncü sınıf öğrencilerine ($\bar{x}=44,03$) göre daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Bu veriler, lisans öğrenimi ilerledikçe ve dördüncü sınıfa geçildikçe öğrencilerin, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın din hizmetlerine yönelik genel algısının düştüğünü göstermektedir. Birinci sınıf öğrencileri lisans öğrenimine yeni başlamış oldukları için bu öğrencilerin, DİB’in din hizmetlerine dair algıları kendi deneyimleriyle sınırlıdır. Lisans öğrenimi boyunca görülen derslerin içeriği, edinilen yeni tecrübeler, mezuniyet sonrası farklı çalışma alanlarına karar verilmesi gibi faktörler öğrencilerin, dördüncü sınıfa geldiklerinde bu hizmetlere dair genel algılarının düşmesine sebep olmuş olabilir.

Tablo 16

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “mezun olunan lise” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Din Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Okul Türü	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	İHL	189	45,78	7,923	239	1,156	0,24
	Diğer	52	44,29	9,264			

Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda mezun olunan okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(239)=1,15$; $p>0,05$). Öğrencilerin bitirdikleri lisenin İmam-Hatip Lisesi veya başka bir lise olması, DİB’in din hizmetlerine yönelik genel algılarını etkilememiş görünmektedir. Bununla birlikte İmam Hatip Liselerinden mezun olarak gelen öğrencilerin DİB’in din hizmetlerine

dair olumlu algılarının ($x=45,78$) diğer liselerden gelen öğrencilere nazaran ($x=44,29$) biraz daha önde olduğu görülmektedir.

Tablo 17

“Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” Boyutu “Anne-Babanın Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Olup Olmaması” Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Din Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Ailede DİB Çalışanı Var mı?	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Evet	43	45,42	8,393	247	0,071	0,94
	Hayır	206	45,32	8,289			

Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda ailede DİB çalışanı bulunup bulunmamasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(247)=0,07$; $p>0,05$). Bununla birlikte ailesinde DİB personeli olan öğrencilerin DİB’in din hizmetlerine dair genel algılarının ($x=45,42$) ailesinde DİB personeli olmayan öğrencilere ($x=45,32$) göre biraz daha olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 18

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkenine göre varyansların homojenliği testi (Levene)

Levene Testi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	P
	2,462	3	0,06

Yapılan analizde Levene testinin p değerinin 0,05’den büyük olmasından hareketle ($0,06>0,05$), varyansların dağılım olarak homojen olduğu durumlarda yapılan anova testinin yorumlanmasına geçilebilir.

Tablo 19

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yere” göre anova testi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	233,032	3	77,677	1,12	0,34	YOK
Gruplar içi	16781,488	242	69,345			
Toplam	17014,520	245				

Tablo 20

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer’in betimsel istatistikleri

Kaldığınız Yer	N	\bar{X}	SS
Aile Yanı	64	45,52	7,530
Resmi Yurt	85	46,44	9,680
Cemaat Yurdu	27	44,22	6,739
Diğer	70	44,17	7,763
Toplam	246	45,31	8,333

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü şekliyle yapılan analiz sonucunda p değerinin 0,05’den büyük olması, “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin kaldığı yer değişkenine göre bir farklılık görülmediği sonucunu ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler içerisinde resmi yurttan kalanların DİB’in din hizmetlerine yönelik genel algılarının (\bar{x} =46,44) diğer yerlerde kalan öğrencilere göre daha olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 21

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenine göre varyansların homojenliği testi (Levene)

Levene Testi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	P
	0,705	2	0,49

Yapılan analiz sonuçlarından varyansların homojen olduğu anlaşılmıştır. Buna göre analiz sonuçları anova testi yapılmasının uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 22

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenine göre anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	2171,746	2	1085,873	17,962	0,000	(3) – (1)
Gruplar içi	14871,917	246	60,455			(3) – (2)
Toplam	17043,663	248				

(1=Düşünmüyorum, 2=Fikrim Yok, 3=Düşünüyorum)

Tablo 23

“Din hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceleri” değişkeninin betimsel istatistikleri

Diyanet'te Çalışmayı Düşünüyor Musunuz?	N	\bar{X}	SS
Düşünmüyorum	65	41,22	8,375
Fikrim Yok	57	43,93	7,114
Düşünüyorum	127	48,08	7,740
Toplam	249	45,34	8,290

Yukarıda yer alan analiz sonuçları ve betimsel istatistikleri gösteren tablo, “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin Diyanet'te çalışmayı düşünme durumlarının farklılaştığını göstermektedir ($F(2, 246) = 17,962, p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu bulup tespit etmek amacıyla yapılan LSD testinin sonuçlarına göre, Diyanet'te çalışmayı düşünen öğrenciler ($\bar{x}=48,08$), bu konuda fikri olmayan ($\bar{x}=43,93$) ve Diyanet'te çalışmayı düşünmeyen öğrencilere ($\bar{x}=41,22$) kıyasla bu boyutta daha yüksek puan almışlardır. Başka bir deyişle, öğrencinin mezuniyetten sonra Diyanet'te çalışabileceğini düşünmesi bu boyutta DİB'in din hizmetlerine dair genel algısının olumlu olmasına sebep olmuş görünmektedir.

3.2. DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı (Faktör 2) Boyutu ile İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin DİB'e bakışları ile ilgili “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutuyla ilişkili algı düzeylerini gösteren ortalama değerlerin, büyükten küçüğe doğru sıralanmış şekli Tablo 24'te görülmektedir:

Tablo 24

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu ile ilgili bulgular

Soru No	DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı (Faktör 2) Boyutu İle İlgili Bulgular	\bar{X}	Tutum Düzeyi
19	Diyanet'in faaliyetlerini sosyal medya hesaplarından ve internet sitesinden takip ederim.	2,80	Orta
8	Diyanet'in yayınladığı kitapları takip ediyorum.	2,73	Orta
18	Vaaz dinlemek için camiye erken giderim.	2,67	Orta
21	Diyanet bültenini takip ederim	2,21	Az
7	TRT Diyanet TV'yi sıklıkla izlerim.	2,10	Az
20	Diyanet radyoyu dinlerim.	2,07	Az
22	Diyanet aylık dergiyi takip ederim.	1,92	Az
Boyut Ortalaması		2,35	Az

Öğrencilerin “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutundaki DİB'e yönelik algı düzeylerinin, “cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne-babanın DİB personeli

olup olmaması, lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” gibi değişkenler açısından istatistiksel yönden bir farklılaşma arz edip etmediği ile ilgili analiz sonuçları ise aşağıda tetkik edilmiştir.

Tablo 25

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “cinsiyet” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu Toplamı Ortalaması	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Kadın	180	16,63	5,292			
Erkek	69	16,17	4,979	247	0,616	0,53	

Öğrencilerin “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutu toplam puan ortalamalarının “cinsiyete” göre farklılık gösterip göstermediği de t-testi ile ortaya konulmaya çalışılmış ve analiz sonuçları Tablo 24’te verilmiştir. Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(247)=0,61$; $p>0,05$). Bu bilgi, öğrencilerin cinsiyetlerinin bu boyut açısından etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte DİB’in yayın hizmetlerine dair kadın öğrencilerin genel algısının erkek öğrencilere kıyasla, küçük bir farkla da olsa, daha olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 26

DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “sınıf” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu Toplamı Ortalaması	Sınıf	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Birinci Sınıf	156	16,95	5,116			
Dördüncü Sınıf	93	15,75	5,283	247	1,763	0,07	

Tabloya göre, öğrencilerin bu boyut puanları arasında okumuş oldukları sınıfa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(247)=1,76$; $p>0,05$). Yukarıda da değinildiği üzere 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin DİB’in din hizmetlerine genel bakışında algı sınıfa göre değişkenlik gösterirken, aynı durum DİB’in yayın hizmetlerine dair genel algıya yansımamış görünmektedir. Öte yandan tabloya yansıyan veriler aynı zamanda, DİB’in yayınları hususunda 1. sınıf öğrencilerinin 4. sınıf öğrencilerine göre daha olumlu bir algıya sahip olduklarını da ortaya koymaktadır.

Tablo 27

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “mezun olunan lise” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Okul Türü	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	İHL	189	16,67	5,273			
	Diğer	52	16,35	4,946	239	0,40	0,69

Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutu ile ilgili bulgular arasında mezun olunan okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($t(239)=0,40$; $p>0,05$). İmam hatip lisesi mezunu olarak ilahiyat fakültesine gelen öğrencilerin diğer lise mezunlarına göre DİB’in yayınlarına dair olumlu algısı çok küçük bir farkla öndedir. Bu durum, DİB’in yayınlarını benimseme ve takip etme noktasında imam-hatip lisesini bitirerek gelen öğrencilerin diğer lise mezunlarına nazaran çok farklı hareket etmediklerini göstermektedir.

Tablo 28

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “anne-babanın diyanet işleri başkanlığı personeli olup olmaması” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Ailede DİB Çalışanı Var mı?	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Evet	43	17,53	6,162			
	Hayır	206	16,29	4,967	53,964	1,247	0,21

Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda ailede DİB çalışanı olup olmamasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($t(53,96)=1,24$; $p>0,05$). Bununla beraber tablodaki verilere göre ebeveyni DİB personeli olan öğrencilerde DİB’in yayın hizmetlerine dair olumlu algı biraz daha öne çıkmış görünmektedir.

Tablo 29

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkenine göre varyansların homojenliği testi (levene)

Levene Testi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	P
	0,875	3	0,45

Yapılan analizde Levene testinin p değerinin, 0,05’den büyük olduğu görülmüştür ($0,45>0,05$). Bu veri, varyansların dağılımının homojen olduğunu göstermektedir. Böylece bir durumda yapılan anova testinin yorumlanmasına geçilebilir.

Tablo 30

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkenine göre anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	19,086	3	6,362	0,234	0,87	YOK
Gruplar içi	6592,410	242	27,241			
Toplam	6611,496	245				

Tablo 31

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkeninin betimsel istatistikleri

Kaldığınız Yer	N	\bar{X}	SS
Aile Yanı	64	16,47	5,439
Resmi Yurt	85	16,68	5,473
Cemaat Yurdu	27	16,96	4,751
Diğer	70	16,11	4,853
Toplam	246	16,50	5,195

Tablo 30 ve 31’de ortaya konulduğu şekliyle yapılan analiz sonucunda p değerinin 0,05’den büyük olması “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin lisans öğrenimi boyunca ikamet ettikleri yer” değişkenine göre bir farklılık görülmediği sonucunu ortaya çıkmaktadır. DİB’in yayın hizmetlerine dair en yüksek algı düzeyi ise cemaat yurdunda kalan öğrencilerde ölçülmüştür.

Tablo 32

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkeni varyansların homojenliği testi (levene)

Levene Testi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	P
	1,116	2	0,32

Yapılan analiz sonuçlarından varyansların dağılımının homojen olduğu anlaşılmış olup analiz sonuçları anova testi yapılmasının uygun olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 33

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenine göre anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anımlı Fark
Gruplar arası	669,944	2	334,972	13,647	0,000	(3) – (1)
Gruplar içi	6038,305	246	24,546			(3) – (2)
Toplam	6708,249	248				(2) – (1)

(1=Düşünmüyorum, 2=Fikrim Yok, 3=Düşünüyorum)

Tablo 34

“DİB yazılı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkeninin betimsel istatistikleri

Diyanet'te Çalışmayı Düşünüyor Musunuz?	N	\bar{X}	SS
Düşünmüyorum	65	14,09	5,228
Fikrim Yok	57	15,96	4,383
Düşünüyorum	127	17,98	5,050
Toplam	249	16,50	5,201

Yukarıda yer alan analiz sonuçlarından ve betimsel istatistikleri gösteren tablodan görüleceği üzere öğrencilerin, Diyanet'e bakışları ile ilgili “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin algılarının DİB’de çalışmayı düşünme durumlarına göre farklılaştığı görülmektedir ($F(2, 246) = 13,647, p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek gayesiyle yapılan LSD testinin sonuçlarına göre, DİB’de çalışmayı düşünen öğrenciler ($\bar{x} = 17,98$), bu konuda fikri olmayan ($\bar{x} = 15,96$) ve DİB’de çalışmayı düşünmeyen öğrencilere ($\bar{x} = 14,09$) kıyasla bu boyutta daha yüksek puan almışlardır. Aynı şekilde DİB’de çalışma konusunda henüz bir fikri olmayan öğrenciler ($\bar{x} = 15,96$) de çalışmamaya karar veren öğrencilere ($\bar{x} = 14,09$) göre daha yüksek puan almışlardır. Bu veriler değerlendirildiğinde, DİB bünyesinde çalışmayı düşündüklerini ifade eden öğrencilerin DİB’in yayınlarına dair genel algılarının, DİB’de çalışmayı düşünmeyen veya bu konuda net bir fikri olmayan öğrencilere kıyasla daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

3.3. DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı (Faktör 3) Boyutu ile İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin DİB’e bakışları ile ilgili “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutuna dair algı düzeylerini gösteren ortalama değerlerin, büyükten küçüğe doğru sıralanmış şekli Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 35

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu ile ilgili bulgular

Soru No	DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu İle İlgili Bulgular	\bar{X}	Tutum Düzeyi
25	DİB’in cezaevi hizmetlerini yeterli buluyorum.	3,19	Orta
26	DİB’in hizmet içi eğitimlerini yeterli buluyorum.	3,03	Orta
28	DİB’in huzurevi hizmetlerini yeterli buluyorum.	3,02	Orta
13	Aile-İrşat bürolarını fonksiyonel buluyorum.	3,00	Orta
27	DİB’in hastane hizmetlerini yeterli buluyorum.	2,91	Orta
Boyut Ortalaması		3,03	Orta

Öğrencilerin “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutundaki DİB’e yönelik algı düzeylerinin “cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne-babanın DİB personeli olup olmaması, lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” gibi değişkenler açısından istatistiksel yönden bir farklılaşma arz edip etmediği ile ilgili analiz sonuçları ise aşağıda irdelenmiştir.

Tablo 36

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “cinsiyet” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu Toplam Puan Ortalaması	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Kadın	180	15,10	2,881	196,393	-0,624	0,53
	Erkek	69	15,29	1,791			

Yapılan t- testi sonuçlarına göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(196,39)=-0,62$; $p>0,05$). Bu bulgu bize öğrencilerin cinsiyetlerinin, bu boyut açısından etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. DİB’in alan hizmetlerine dair olumlu algı geliştirmede erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre küçük bir farkla öne çıkmışlardır.

Tablo 37

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “sınıf” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyutu Toplamı Ortalaması	Sınıf	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Birinci Sınıf	156	15,06	2,785	247	-0,739	0,46
	Dördüncü Sınıf	93	15,31	2,331			

Tabloya göre, öğrencilerin bu boyut puanları arasında okumuş oldukları sınıfa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. ($t(247)=1,76$; $p>0,05$). Bununla birlikte 4.

sınıf öğrencilerinin DİB alan hizmetlerine dair olumlu algısı 1. sınıf öğrencilere nazaran az farkla önde görünmektedir.

Tablo 38

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “mezun olunan lise” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Okul Türü	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	İHL	189	15,33	2,503	239	1,852	0,06
	Diğer	52	14,58	2,966			

Tabloya göre, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda mezun olunan okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte ($t(239)=1,85$; $p>0,05$), İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrencilerde diğerlerine nazaran ilgili boyuta dair olumlu algı biraz daha önde görünmektedir.

Tablo 39

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “anne-babanın dib personeli olup olmaması” değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı Boyut Toplamı Ortalaması	Ailede DİB Çalışanı Var mı?	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
	Evet	43	16,16	2,707	247	2,815	0,00
	Hayır	206	14,94	2,562			

Yapılan analize göre, öğrencilerin ailelerinde DİB çalışanı olup olmaması “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir, ($t(247)=2,815$; $p<0,05$). “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda ailesinde DİB çalışanı olan öğrencilerin boyut ortalaması ($\bar{x}=16,16$) ailesinde DİB çalışanı olmayan öğrencilere ($\bar{x}=14,94$) göre daha yüksektir.

Tablo 40

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutunda “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkenine göre varyansların homojenliği testi (levene)

Levene Testi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	P
	1,938	3	0,12

Yapılan analizde Levene testinin p değeri, 0,05’den büyük olduğundan ($0,12>0,05$) varyansların homojen olduğu durumlarda yapılan anova testinin yorumlanmasına geçilebilir.

Tablo 41

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkenine göre anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	5,850	3	1,950	0,278	0,84	YOK
Gruplar içi	1698,968	242	7,021			
Toplam	1704,817	245				

Tablo 42

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer” değişkenine betimsel istatistikleri

Kaldığınız Yer	N	\bar{X}	SS
Aile Yanı	64	14,98	2,407
Resmi Yurt	85	15,35	3,042
Cemaat Yurdu	27	15,00	2,019
Diğer	70	15,14	2,555
Toplam	246	15,16	2,638

Tablolardan da görüleceği üzere yapılan analiz sonucunda p değerinin 0,05’den büyük olması “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin kaldığı yer değişkenine göre bir farklılık görülmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte DİB alan hizmetleri konusunda en olumlu algı resmi yurttan kalan öğrencilerde görülmüş, en olumsuz algı ise ailesiyle kalan öğrenciler tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 43

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenine göre varyansların homojenliği testi (levene)

Levene Testi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	P
	1,521	2	0,22

Yapılan analiz sonuçlarından varyans dağılımlarının homojen olduğu anlaşılmış olup analiz sonuçları anova testi yapılmasının uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 44

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenine göre anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	50,503	2	25,252	3,752	0,02	(3) – (1)
Gruplar içi	1655,698	246	6,730			
Toplam	1706,201	248				

(1=Düşünmüyorum, 2=Fikrim Yok, 3=Düşünüyorum)

Tablo 45

“DİB alan hizmetlerine dair genel algı” boyutu “dib bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkeninin betimsel istatistikleri

Diyanet'te Çalışmayı Düşünüyor Musunuz?	N	\bar{X}	SS
Düşünmüyorum	65	14,57	2,995
Fikrim Yok	57	14,86	2,628
Düşünüyorum	127	15,58	2,348
Toplam	249	15,15	2,623

Yukarıda yer alan analiz sonuçlarından ve betimsel istatistikleri gösteren tablodan görüleceği üzere, “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin algılarının, DİB’de çalışmayı düşünme durumlarına göre farklılaştığı görülmektedir ($F(2, 246) = 3,752, p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testinin sonuçlarına göre, DİB’de çalışmayı düşünen öğrenciler ($\bar{x} = 15,58$), bu konuda DİB’de çalışmayı düşünmeyen öğrencilere ($\bar{x} = 14,57$) kıyasla daha yüksek puan almışlardır. Bu istatistikler, DİB bünyesinde çalışmayı düşündüklerini ifade eden öğrencilerin DİB’in alan hizmetlerine dair genel algılarının, DİB’de çalışmayı düşünmeyen veya bu konuda net bir fikri olmayan öğrencilere kıyasla daha olumlu olduğunu göstermiş olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1. ve 4. sınıf öğrencileri örnekleminde gerçekleştirilen bu araştırma, ilahiyat öğrencilerinin DİB din hizmetlerine yönelik genel algı düzeyini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda araştırma için geliştirilen ölçek, “DİB Hizmetlerine Dair Genel Algı”, “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” ve “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutlarından oluşmuştur. Öğrencilerin bu boyutlardan aldıkları puanların bağımsız değişkenler cihetinden tetkik edilip değerlendirilmesinde “cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne-babanın DİB personeli olup olmaması, lisans öğrenimi esnasında ikamet edilen yer ve DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenlerine göre bazı anlamlı farklılaşmaların olduğu

tespit edilmiştir. Bu farklılaşmalar ve araştırma sonucunda ulaşılan neticeler genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

“Cinsiyet” değişkeni açısından, öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bununla birlikte elde edilen veriler, kadın öğrencilerin ($x=45,92$) erkek öğrencilere ($x=43,83$) kıyasla bu boyutta biraz daha olumlu bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda “cinsiyet” değişkenine göre anlamlı bir farklılık ölçülmemiştir. Yine araştırmanın sunduğu veriler dikkate alındığında, DİB’in yayın hizmetlerine dair kadın öğrencilerin genel algısının erkek öğrencilere kıyasla, küçük bir farkla da olsa, daha olumlu olduğu görülmektedir. Yapılan t- testi sonuçlarına göre, “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda da “cinsiyet” değişkenine göre anlamlı bir farklılık yoktur. Veriler değerlendirildiğinde ise, DİB’in alan hizmetlerine dair olumlu algı geliştirmede erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre küçük bir farkla öne çıktıkları görülmüştür. “Cinsiyet” değişkeni açısından korelasyon ilişkisi aranmaksızın araştırma sonuçları değerlendirildiğinde ise kadın öğrencilerin DİB din hizmetlerine yönelik olumlu algıları erkek öğrencilere göre daha yüksek çıktığı görülür. Bu sonuç, 2016 yılında Aşlamacı tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla¹⁹ benzerlik arz etmektedir.

“Sınıf” değişkeni açısından öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda anlamlı bir farklılık görülmektedir. “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda birinci sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=46,12$) dördüncü sınıf öğrencilerine ($\bar{x}=44,03$) göre daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bu veriler, lisans öğrenimi ilerledikçe ve dördüncü sınıfa geçildikçe öğrencilerin, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın din hizmetlerine yönelik genel algısının düştüğünü göstermektedir. Birinci sınıf öğrencileri lisans öğrenimine yeni başlamış oldukları için bu öğrencilerin, DİB’in din hizmetlerine dair algıları kendi deneyimleriyle sınırlıdır. Lisans öğrenimi boyunca görülen derslerin içeriği, edinilen yeni tecrübeler, mezuniyet sonrası farklı çalışma alanlarına karar verilmesi gibi faktörler öğrencilerin, dördüncü sınıfa geldiklerinde bu hizmetlere dair genel algılarının düşmesine sebep olmuş olabilir. “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutu “sınıf” değişkenine göre öğrenci algı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin DİB’in din hizmetlerine genel bakışında algı sınıfa göre değişkenlik gösterirken, aynı durum DİB’in yayın hizmetlerine dair genel algıya yansımamış görünmektedir. Öte yandan araştırmanın verileri aynı zamanda, DİB’in yayınları hususunda 1. sınıf öğrencilerinin 4. sınıf öğrencilerine kıyasla daha pozitif bir algıya sahip olduklarını da ortaya koymaktadır. Öğrencilerin “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutu puanları arasında ise “sınıf” değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bununla birlikte 4. sınıf öğrencilerinin DİB alan hizmetlerine dair olumlu algısı 1. sınıf öğrencilere nazaran az farkla önde görünmektedir. “Sınıf” değişkeni açısından

19 Aşlamacı, “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği, 1579.

korelasyon ilişkisi aranmaksızın araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde ise DİB din hizmetlerine dair genel algı ve DİB yayın hizmetlerine bakış noktasında 1. sınıf öğrencilerinin daha olumlu bir algıya sahip oldukları; DİB alan hizmetlerine dair algı hususunda ise 4. sınıf öğrencilerinin daha öne çıktığı görülmektedir. Bu sonuçları karşılaştırabileceğimiz herhangi bir akademik araştırmaya ise rastlanmamıştır.

“Mezun Olunan Lise” değişkeni açısından öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Öğrencilerin mezun oldukları okulun İmam-Hatip Lisesi veya başka bir lise olması, DİB’in din hizmetlerine yönelik genel algılarını etkilememiş görünmektedir. Bununla birlikte İmam Hatip Liselerinden mezun olarak gelen öğrencilerin DİB’in din hizmetlerine dair olumlu algılarının ($x=45,78$) diğer liselerden gelen öğrencilere nazaran ($x=44,29$) biraz daha önde olduğu görülmektedir. Yine “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutu ile ilgili bulgular arasında “mezun olunan lise” değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. İmam Hatip Lisesi mezunu olarak ilahiyat fakültesine gelen öğrencilerin diğer lise mezunlarına göre DİB’in yayınlarına dair olumlu algısı çok küçük bir farkla öndedir. Bu durum, DİB’in yayınlarını benimseme ve takip etme noktasında İHL mezunu öğrencilerin diğerlerine nazaran çok farklı hareket etmediklerini göstermektedir. “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda da “mezun olunan lise türü” değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte İHL mezunu öğrencilerin ilgili boyuta dair olumlu algısı biraz daha önde görünmektedir. “Mezun Olunan Lise” değişkeni açısından korelasyon ilişkisi olmaksızın araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde ise, İmam Hatip Lisesi mezunlarının DİB din hizmetlerine yönelik algı düzeylerinin diğer lise mezunlarına nazaran daha önde olduğu görülmektedir. Bu sonuç, 2016 yılında Aşlamacı tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla²⁰ benzerlik arz ederken; 2003 yılında Onay tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarıyla²¹ ise farklılık arz etmiştir.

“Ailede DİB Çalışanı Olup Olmaması” değişkeni açısından öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Bununla birlikte ailesinde DİB personeli olan öğrencilerin DİB’in din hizmetlerine dair genel algılarının ($x=45,42$) ailesinde DİB personeli olmayan öğrencilere ($x=45,32$) göre biraz daha olumlu olduğu görülmektedir. Yine “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda “anne-babanın DİB çalışmanı olup olmaması” değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Bununla beraber araştırmanın sayısal sonuçlarına göre ebeveyni DİB personeli olan öğrencilerde DİB’in yayın hizmetlerine dair olumlu algı biraz daha öne çıkmış görünmektedir. “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda ise, “anne-babanın DİB personeli olup olmaması” değişkenine göre öğrencilerin algı düzeyleri

20 Aşlamacı, “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği”, 1579.

21 Ahmet Onay, “Mezun Oldukları Liselere Göre Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine ve Dinî Gruplara Yönelim Durumları”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/1 (2003), 185.

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda ebeveyninden herhangi biri veya ikisi DİB çalışanı olan öğrencilerin boyut ortalaması ($\bar{x}=16,16$) ebeveyni DİB çalışanı olmayan öğrencilere ($\bar{x}=14,94$) göre daha yüksektir. Buradan hareketle, anne-babanın DİB personeli olup sahada görev yapmasının, öğrencilerin alan hizmetlerine yönelik algısının olumlu olmasını desteklemiş olabileceği yorumu yapılabilir. Bu sonuçları mukayese edebileceğimiz herhangi bir akademik araştırmaya ise rastlanmamıştır.

“Lisan Öğrenimi Esnasında İkamet Edilen Yer” değişkeni açısından öğrencilerin Diyanet’e bakışları ile ilgili “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda istatistiksel bir farklılık görülmemiştir. Öğrenciler içerisinde resmi yurttan kalanların DİB’in din hizmetlerine yönelik genel algılarının ($x=46,44$) diğer yerlerde kalan öğrencilere göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Yine “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda “lisans öğrenimi boyunca ikamet ettikleri yer” değişkenine göre öğrenci algı düzeylerinde bir farklılık görülmemiştir. DİB’in yayın hizmetlerine dair en yüksek algı düzeyi ise cemaat yurdunda kalan öğrencilerde ölçülmüştür. “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda da “lisans öğrenimi esnasında ikamet ettikleri yer” değişkenine göre öğrenci algı düzeylerinde bir farklılık tespit edilmemiştir. Bununla birlikte DİB alan hizmetleri konusunda en olumlu algı resmi yurttan kalan öğrencilerde görülmüş, en olumsuz algı ise ailesiyle kalan öğrenciler tarafından geliştirilmiştir. Bu sonuçları kıyaslayabileceğimiz herhangi bir akademik araştırmaya ise rastlanmamıştır.

DİB Bünyesinde Görev Alıp Almama Yönündeki Düşünceler” değişkeni açısından “Din Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrenci algı durumlarının farklılaştığı görülmektedir. Diyanet’te çalışmayı düşünen öğrenciler ($\bar{x}=48,08$), bu konuda fikri olmayan ($\bar{x}=43,93$) ve Diyanet’te çalışmayı düşünmeyen öğrencilere ($\bar{x}=41,22$) kıyasla bu boyutta daha yüksek puan almışlardır. Başka bir deyişle, öğrencinin mezuniyetten sonra Diyanet’te çalışabileceğini düşünmesi bu boyutta DİB’in din hizmetlerine dair genel algısının olumlu olmasına sebep olmuş görünmektedir. Yine “DİB Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda öğrencilerin algılarının “DİB bünyesinde görev alıp almama yönündeki düşünceler” değişkenine göre de farklılaştığı görülmektedir. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek hedefiyle yapılan LSD testinin sonuçlarına göre, Diyanet’te çalışmayı düşünen öğrenciler ($\bar{x}=17,98$), bu konuda fikri olmayan ($\bar{x}=15,96$) ve Diyanet’te çalışmayı düşünmeyen öğrencilere ($\bar{x}=14,09$) kıyasla bu boyutta daha yüksek puan almışlardır. Aynı şekilde Diyanet’te çalışma konusunda henüz bir fikri olmayan öğrenciler ($\bar{x}=15,96$) de çalışmamaya karar veren öğrencilere ($\bar{x}=14,09$) göre daha yüksek puan almışlardır. Bu veriler değerlendirildiğinde, DİB bünyesinde çalışmayı düşündüklerini ifade eden öğrencilerin DİB’in yayınlarına dair genel algılarının, DİB’de çalışmayı düşünmeyen veya bu konuda net bir fikri olmayan öğrencilere kıyasla daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı şekilde “DİB Alan Hizmetlerine Dair Genel Algı” boyutunda da öğrencilerin algılarının, “DİB Bünyesinde Görev Alıp Almama Yönündeki Düşünceler” değişkenine göre farklılaştığı görülmektedir. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testinin

sonuçlarına göre, Diyanet'te çalışmayı düşünen öğrenciler ($\bar{x}=15,58$), bu konuda Diyanet'te çalışmayı düşünmeyen öğrencilere ($\bar{x}=14,57$) kıyasla daha yüksek puan almışlardır. Bu istatistikler, DİB bünyesinde çalışmayı düşündüklerini ifade eden öğrencilerin DİB'in alan hizmetlerine dair genel algılarının, DİB'de çalışmayı düşünmeyen veya bu konuda net bir fikri olmayan öğrencilere kıyasla daha olumlu olduğunu göstermiş olmaktadır. Bu sonuçları karşılaştırabileceğimiz herhangi bir akademik araştırmaya ise rastlanmamıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler ve yapılan değerlendirmelerden hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Gerek Diyanet hizmetlerinden yararlanma gerekse bu hizmet sahasında istihdam edilme noktasında erkek öğrencilere göre daha iyi bir konuma sahip olmamalarına rağmen kadın öğrencilerin DİB din hizmetlerine yönelik algı düzeylerinin erkek öğrencilere göre yüksek çıkması, üzerinde düşünülmesi gereken bir tespittir. Bu durumun bir sonucu olarak kanaatimizce DİB'in, özellikle ilahiyat fakültelerinde öğrenim gören kadın öğrencilere yönelik istihdam alanlarını yeniden gözden geçirerek çeşitlendirmesi faydalı olabilir.
- DİB, organizasyonundan sorumlu olduğu din hizmetlerini ilahiyat öğrencilerine yeterince tanıtamamış görünmektedir. Bu manada Başkanlık eliyle yürütülen hizmetler, yine Başkanlık bünyesindeki uzman kişilerce özellikle mezuniyeti yaklaşmış olan 4. sınıf öğrencileri başta olmak üzere bütün sınıf düzeylerinde farklı etkinliklerle tanıtılabilir. Bu konuda üniversitelerle dirsek temasını kesilmemenin önemli getirileri olabilir.
- Araştırma sonuçlarına göre, DİB din hizmetlerine yönelik olumlu algı geliştirmede İmam-Hatip Lisesi mezunu ilahiyat öğrencileri ile diğer liselerden mezun olarak ilahiyat fakültesine gelen öğrenciler arasında çok küçük farklılıklar söz konusudur. Kanaatimizce bu durum Başkanlık tarafından önemli görülmelidir. İmam-Hatip ve ilahiyat tahsili gördüğü halde öğrencilerin DİB din hizmetlerine dair üst düzey bir olumlu algıya sahip olamamalarını sebepleri iyi irdelenmelidir. Bu konuda Başkanlığın desteğiyle akademik araştırmalar yapılabilir.
- Araştırmanın sonuçlarına göre DİB yayın hizmetlerine yönelik algı düzeyi genel olarak olumlu olmakla birlikte bu hizmetlere dair olumsuz algı geliştirmiş olan öğrencilerin sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Dolayısıyla DİB'in yayın hizmetleri konusunda kendisini güncellemesi, başta TRT Diyanet TV olmak üzere ilahiyat fakültesi öğrencileri arasında kabul görece ve ilgi çekecek programlar ve öğrencilerin seviyesine uygun yayınlara imza atabilmek için gerekenlerin yapılması gündeme getirilebilir.
- Araştırmada, ilahiyat son sınıf öğrencilerinin DİB din hizmetlerine dair algılarının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, son sınıf öğrencilerinin DİB bünyesinde çalışmaya genel olarak sıcak baktıklarını göstermektedir. İstisnalar olmakla birlikte üniversite gençliği genel olarak eğitim ve kültür düzeyi yüksek insanlardır. Bu yüksek potansiyelin sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesi için, hizmet alanlarının özelliklerine uygun görevlilerin istihdamını amaçlayan sınav sistemleri benimsenebilir.

Acknowledgement: Makale sürecindeki katkılarından dolayı Dr. Umut Kaya'ya teşekkür ederim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- 22.06.1965 Tarih ve 12038 Sayılı Resmi Gazete. 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. Erişim Tarihi: 02.07.2020.
- Aşlamacı, İbrahim. "Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/6 (2016), 1563-1582.
- Beril, Durmuş & Çinko, Murat & Yurtkoru, E. Serra. *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayınları, 2016.
- Buyrukçu, Ramazan & Asri, Safınaz. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatı Din Hizmetlerine Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2007/2), 81-106.
- Büyüköztürk, Şener & Kılıç Çakmak, Ebru & Akgün, Özcan Erkan & Karadeniz, Şirin & Demirel, Funda. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi, 2019.
- Can, Abdullah. *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- Çakır, Ruşen & Bozan, İrfan. *Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün mü?*. İstanbul: Tesev Yayınları, 2005.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun no. 6002, 1 Temmuz 2010. Erişim Tarihi: 02.07.2020.
- Görmez, Mehmet. "Türk Hukuk Mevzuatında Dini Kurumların Yeri Ve Uygulama". *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar Ve Din Eğitimi*. İlyas Çelebi (edt.). İstanbul: Ensar Yayınları, 2007.
- Gözaydın, İhtar. *Diyanet: Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Güran, Kemal. "Diyanet İşleri Başkanlığı Özerk Olmalı mı?". *Diyanet Aylık Dergi* (1995), 10-19.
- Kara, İsmail. "Din İle Devlet Arasında Sıkışmış Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı". *MÜİFD* 18 (2000), 29-55.
- Kutlu, Sönmez. "Alevi-Bektaşiliğin Diyanet'te Temsil Problemi". *İslamiyât* 4/1 (2001).
- Onay, Ahmet. "Mezun Oldukları Liselere Göre Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine ve Dinî Gruplara Yönelim Durumları". *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/1 (2003), 171-194.
- Onay, Ahmet. *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Özdemir, Şuayip & Arıcı, İsmail. "Alevilerin Cem Evleri ve Diyanet İşleri Başkanlığına Yönelik Görüşleri (Malatya Örneği)". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7/3 (2012), 2013-2026.
- Subaşı, Necdet. "Türk Modernleşmesinde Dinsel Bir Deneyim: Diyanet İşleri Başkanlığı", *İslamiyât* 8/4 (2005), 79-82.

Taş, Kemalettin. *Türk Halkının Gözüyle Diyanet*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2002.

Turan, İbrahim. "AB Sürecinde Diyanet İşleri Başkanlığı: Özerklik ve Temsil Sorunu Bağlamında Bir Değerlendirme". *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 127-156.

Yavuzer, Hasan. *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2006.

Zengin Arslan, Berna. "Aleviliği Tanımlamak: Türkiye'de Dinin Yönetimi, Sekülerlik ve Diyanet". *Mülkiye Dergisi* 39/1 (2015), 135-158.